

УДК 347.9

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В. І. Кривчик

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Право»,
навчально-науковий інститут права

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Т. В. Водоп'ян,

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Розглянуто актуальну на сьогоднішній день тематику встановлення факту народження під час воєнного стану в Україні. Проаналізовано поняття та порядок провадження у справах окремого провадження в цивільному судочинстві. Досліджено актуальну судову практику із зазначеного питання.

Ключові слова: факт народження, воєнний стан, цивільне судочинство, судова практика, збройна агресія.

The uptodate topic of establishing the fact of birth during martial law in Ukraine is considered. The concept and procedure of proceedings in cases of separate proceedings in civil proceedings are analyzed. Current judicial practice on the issue was studied.

Keywords: fact of birth, martial law, civil proceedings, judicial practice, armed aggression.

З уведенням режиму воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року стає актуальною проблема встановлення факту народження на території, де діє воєнний стан. У зв'язку з цим, в умовах воєнного стану суди не припиняють свої повноваження, і право на судовий захист не обмежується. Однак, необхідні особливості ведення цивільних справ у таких умовах, зокрема щодо встановлення факту народження.

Мета дослідження полягає у визначенні процедури встановлення факту народження на території, де оголошено воєнний стан або яка тимчасово окупована, а також у виявленні практичних проблем, що виникають у цьому процесі, і пошуку їх вирішення.

У цивільному судочинстві існують три основні форми судового провадження: позовне, наказне та окреме провадження. У контексті збройної агресії сусідньої держави, найбільш актуальним є окреме провадження, оскільки більшість судових справ, пов'язаних з війною, розглядаються згідно з правилами цього виду провадження.

Згідно з частиною 1 статті 293 Цивільного процесуального кодексу України, окреме провадження – це форма непозовного цивільного судочинства, за допомогою якої розглядаються цивільні справи, що стосуються підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, які мають значення для захисту прав, свобод та інтересів особи або створення умов для реалізації нею особистих немайнових або майнових прав, або для підтвердження наявності або відсутності неоспорюваних прав [1, С. 88].

Одна з категорій справ, які розглядаються у порядку окремого провадження згідно з пунктом 5 частини 2 статті 293 Цивільного процесуального кодексу України, включає справи про встановлення фактів, які мають юридичне значення. Зокрема, згідно з пунктом 7 частини 1 статті 315 ЦПК України, народження особи в певний час є одним з таких фактів у випадку, коли неможлива реєстрація актів цивільного стану органами державної реєстрації.

У зв'язку з проведенням бойових дій або окупацією територій, умови воєнного стану можуть обмежити або зовсім припинити роботу органів державної реєстрації актів цивільного стану. Тому встановлення факту народження через судовий порядок стає досить поширеною практикою.

Згідно з Цивільним процесуальним кодексом України, існують два порядки для встановлення факту народження: загальний (заснований на пункті 7 частини 1 статті 315 ЦПК України) та спеціальний (регульований статтею 317 ЦПК України).

Загальний порядок застосовується лише у випадку, коли орган державної реєстрації актів цивільного стану відмовляє або не може зареєструвати факт народження. Цей порядок включає два основні етапи:

1. Отримання медичних довідок згідно з процедурою, встановленою Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 4 березня 2022 року № 407 «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану».

2. Подання заяви до суду про встановлення факту народження.

Таким чином, особа звертається до суду, коли неможлива реєстрація факту народження органом державної реєстрації актів цивільного стану, і проходить процедуру встановлення факту народження відповідно до загального порядку.

У зв'язку з введенням воєнного стану на всій території України з 24 лютого 2022 року, найбільш застосовним є спеціальний порядок встановлення факту народження. Спеціальний порядок також включає два основних етапи, як і загальний порядок:

1. Збір доказів, зокрема медичних документів, речових доказів, звукових та відеозаписів і т.д.

2. Звернення до суду з поданням заяви про встановлення факту народження.

Проте, особливість спеціального порядку встановлення факту народження полягає в тому, що для звернення до суду із заявою не потрібно отримувати відмову від органів державної реєстрації актів цивільного стану. Ця особливість була вказана в Листі-роз'ясненні Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (лист від 22.04.2021 р. № 985/0/208-21) щодо скасування вимоги отримувати відмову від органів державної реєстрації актів цивільного стану [2].

Ще однією особливістю провадження у справах про встановлення факту народження на території, де введений воєнний стан або яка тимчасово окупована, є обмежене коло осіб, які можуть бути заявниками. Законодавством передбачено, що до заявників належать батьки дитини або один з них, їхні представники, члени сім'ї, опікуни, піклувальники та особи, які утримують або виховують дитину [3, С. 45].

В діяльності судів подекуди питання встановлення факту народження розглядаються без дотримання дитини. Зокрема, у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 31.01.2024 року у справі № 643/1873/23 встановлено, що безпідставними є посилення судів на те, що факт народження сина заявниці не потребує додаткового підтвердження, оскільки мав місце на території іншої держави, у зв'язку з чим неможливо встановити такий факт повторно рішенням суду в Україні.

У справі склалася така правова ситуація, за якої батьки дитини – громадяни України позбавлені юридичної можливості засвідчити в Україні факт народження дитини в позасудовий спосіб внаслідок обставин, що не залежали від них – окупації міста їх проживання (м. Вовчанська) та вимушених пологів у м. Білгороді РФ, де видано свідоцтво про народження дитини російського зразка, що не визнається дійсним в Україні з наведених вище підстав. Особисті немайнові та майнові права малолітнього перебувають у стані правової невизначеності, фактично дитина не має громадянства та позбавлена прав, які з цим

пов'язані, а отже, потребує гарантованого Конституцією України та міжнародними договорами державного захисту.

Подібна за змістом до спірної ситуація стосується встановлення факту народження або смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України.

Суди у цій справі не розглянули можливість застосування аналогії закону, формально відмовили у відкритті провадження у справі з порушенням прав малолітньої дитини на доступ до правосуддя, оскільки встановлення факту народження дитини має істотне значення для реалізації прав людини та громадянина України [4].

Отже, підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що в результаті внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України Законом № 2345-IX від 1 липня 2022 року та доповнення глави 6 розділу IV статтею 317, на території, де введено воєнний стан, стало можливим встановлення факту народження дитини шляхом судового провадження. Незважаючи на повномасштабну війну, тепер існує процедура, яка дозволяє визначити цей факт у судовому порядку.

Для здійснення такого процесу необхідно подати заяву про встановлення факту народження дитини у відповідному суді. Проте важливо вказати мету встановлення цього факту. Задоволення заяви передбачено умовою, що заявник повинен чітко визначити цю мету.

Такі зміни у законодавстві дозволяють батькам та іншим зацікавленим особам встановити факт народження дитини в умовах воєнного стану через судову процедуру. Це сприяє наданню їм легальних документів, що визнаються в Україні, та захисту їхніх прав [5, С. 32].

1. Грушицький А. Розгляд «по-спрощеному». *Закон і бізнес*. 2018. № 37 (1387). 15.09-21.09.2018. URL: https://zib.com.ua/ua/print/134471-koli_spravi_neznachnoi_skladnoschi_stayut_maloznachnimi_.html (дата звернення: 27.03.2024).
2. Панич Н. Ю. Малозначні справи згідно ч. 6 ст. 19 ЦПК України у порівнянні з § 495a ЦПК Німеччини і ч. 1 ст. 2 Регламенту (ЄС) № 861/2007: чи вдалась реформа? *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення* : зб. наук. праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 листопада 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханік Посполітак. Київ : Дакор, 2018. С. 120–133.
3. Угриновська О., Гембара Г. Законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право* : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2018. № 12. С. 85–89.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 31.01.2024 року, справа № 643/1873/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116832042>. (дата звернення: 05.03.2024).
5. Тітов М. Ю., Коротенко Т. Ф. Узагальнення судової практики на прикладі Оболонського районного суду міста Києва. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення* : зб. наук. праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 листопада 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханік-Посполітак. Київ : Дакор, 2018. С. 172–186.